

7. Іщенко, Ю. Можливості громадянської освіти в Україні та виховання толерантності [Текст] / Ю. Іщенко, Є. Іщенко // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – №4. – С. 98-113.
8. Карпов, Н. В. Политическая социализация как элемент гражданской культуры [Текст] / Н. В. Карпов // Вестник МГУ. Сер. 18. Социология и политология. – 2003. – №1. – С. 114-130.
9. Лепіхова, Л. А. Онтогенетичний погляд на соціально-психологічні властивості громадянськості та політичної культури [Текст] / Л. А. Лепіхова // Психологія і педагогіка. – 2004. - №3. – С. 30-38.
10. Мельников, С. И. Образование как целенаправленный процесс формирования личности [Текст] / С. И. Мельников // Инновации в образовании. – 2007. – №10. – С. 4-30.

SUMMARY

The role of the higher education in process of political socialization is lightened in the article. Author argues that the higher education is the important agent of political socialization, which provides its the cognitive component.

А. Ю. КРИВОРУЧКО

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄВИХ ЦІЛЕЙ І ЖИТТЄВОГО СТАНУ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НЕЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ

В основі як задоволеності, так незадоволеності життям лежать не порівняльна діяльність людини, суб'єкта, не суб'єктивний момент, а об'єктивна причина – зростаючі потреби людей, які завжди випереджають можливість їх задоволення. Прагнучи задовольнити ці потреби, які, будучи усвідомленими людьми, перетворюються на інтереси, що й формулюють певні життєві цілі (реальні, або нереальні, ілюзорні)

Задоволеність і незадоволеність обумовлена, зокрема, порівняннями з минулим або з іншими людьми. Крім цього, на судження впливає безпосередньо емоційний стан, а також проста звичка – адаптація до обставин і різного бачення подій. Задоволеність буває і ілюзією, що виникає, коли люди самі себе обманюють, думаючи про те, що вони цілком задоволені своїм життям. Або задоволеність залежить від цілей, які людина ставить перед собою? Сама наявність цілей може бути її джерелом. Разом з тим нездатність досягти такої виявляється причиною незадоволеності. Деякі з перерахованих явищ можуть бути розглянуті і як помилки суджень (яких треба уникати), і як джерела справжніх суджень про задоволеність. Якщо це дійсно вірно, задоволеність можна підсилити, не тільки змінюючи фактичну ситуацію, але погляд людини на неї (наприклад, в ході терапії). [2, 64]

Значимість життєвих цілей як змістотворчих факторів людської поведінки відзначає кожен. Безліч прикладів, які свідчать про вплив життєвої мети на процес структурування людського життя, наводяться у літературі.

В одному випадку людина регулює, організовує свій життєвий шлях як ціле, підлегле ясно усвідомленим цілям, цінностям, перетворює обставини, направляє хід життя, сама формує свою життєву позицію, намагається здобути незалежність від зовнішніх вимог, тиску, спокус. Таке життя перестає бути випадковим чергуванням подій, вона починає залежати від активності особистості, здатності індивіда організувати ці події або додати їм бажаний напрямок. У цьому випадку йдеться про те, що в людини є якась життєва мета і він прагне її реалізувати.

Життєві цілі можна охарактеризувати як цілі, поставлені людиною на певний часовий інтервал життєдіяльності у певному її просторі (або на весь життєвий цикл), що виражають його корінні інтереси на даному етапі і підпорядковуються собі всі інші цілі і дії як засобу.

Життєві цілі з'єднують, цементують всі сфери і рівні особистості. Слід зазначити, що наявність життєвих цілей має істотне значення не тільки для організації процесу діяльності, а й для нормального самовідчуття особистості в цілому. Причому мова йде не тільки про якийсь ситуативне самовідчуття, а й про такий значущий для індивіда фактор, як сенс життя в цілому. Кант писав: «Наповнення часу планомірно посилюється діяльністю, яка має своїм результатом велику, заздалегідь намічену мету, – це єдино вірний засіб бути задоволеним життям і разом з тим не відчувати себе пересиченим нею». [6, 476]

Вся історія людства свідчить про те, що головний параметр задоволеного життя – гідні цілі. Характеризуючи цю категорію, Г. Альтшуллер та І. Верткін вказують на такі важливі критерії гідної цілі:

1. Мета обов'язково повинна бути новою або не досягнутою. Або новими повинні бути засоби досягнення мети.

2. Мета обов'язково повинна бути суспільно корисною, позитивною, спрямованою на розвиток життя. Або: позитивні результати досягнення мети повинні бути глобальними, а негативні - якщо вони все-таки неминучі – локальними.

3. Мета повинна бути конкретною: не загальні благі наміри, а чітко визначена задача, до вирішення якої можна приступити хоч сьогодні.

4. У той же час мета не повинна бути надто вузькою: треба добре бачити надсистему, наднадсистему – наступні етапи роботи. Конкретна мета обов'язково повинна мати вихід до глобальних проблем. Велика Гідна Мета повинна бути недосяжною, нескінченною.

5. Обрану мету можна назвати еквівалентом власного життя. Тому масштаб, значущість передбачуваних результатів характеризує "ціну", в яку людина сама оцінює себе: адже на досягнення мети витрачається час власного життя. Звідси і важливість цієї якості – масштабу мети – для людини: час нашого життя обмежено, значить, обмежено і число цілей, які нам вдасться досягти. Доводиться вибирати, а для цього потрібен надійний критерій, щоб не розтринькати все життя на досягнення дрібниць. Нехай необхідних, але все ж дрібниць.

6. Нова гідна мета, як правило, випереджає свою епоху настільки, що часто сприймається оточуючими як еретична. Достойна мета або отримані результати обов'язково повинні здаватися еретичними. Ця вимога на перший погляд здається дивним і необґрунтованим. Але ступінь "еретичності" (якщо можна так висловитися) визначає дистанцію від загальноприйнятого рівня поглядів, культури знань до поставленої мети, до рівня отриманих результатів. Якщо мета або отримані результати не сприймаються як ересь, це показник того, що щось "негаразд": або обрана дрібна або не нова мета, або досягнуті результати не революційні.

7. Саме тому при досягненні гідної мети, як правило, відсутня конкуренція. Це забезпечує доброякісну роботу: без поспіху.

8. Гідна мета – це особиста мета людини або невеликої команди, групи сподвижників.

9. Гідна мета повинна бути незалежною від складного, дорогого, дефіцитного обладнання, яке може бути тільки у великих колективів розробників.

10. І останнє. Ця вимога не підкріплена об'єктивними факторами, і тим не менше, вибираючи гідну мету, треба прагнути до того, щоб мета була явно не по силам, щоб вона свідомо перевищувала можливості і здібності людини, що за неї береться. Це не означає, що мета залишиться недосягнутою: людині може все. Але досягнення такої цілі – це змагання з самим собою.[1,74]

Навіть чітко сформовані життєві цілі часто не співпадають з життєвим станом людини. Виходячи з теорії Канта, саме це формує феномен незадоволеності власним життям. Життєвий стан людини – це її реальне життя, з об'єктивними подіями протягом нього, її суб'єктивним сприйняттям і діями, направленими на забезпечення нормального функціонування життєдіяльності людини.

Життєвий стан людини інтегрує в собі оточуюче природне середовище, сферу соціального і духовного (соціум, етнос, держава, мораль, мистецтво, філософія, релігія тощо), сукупність необхідних їй речей, а також внутрішній духовний світ, який активно функціонує в її індивідуальності та соціумі, в соціально-комунікативних процесах. Соціальні інститути типу держави, права, науки, сфери освіти і т.п. існують як складові соціуму, в просторі якого розгортається людське життя. Ці елементи соціальної системи мають іншу природу і впливають на людину як фактори, що формують її духовний світ через засоби соціалізації, виховання, примусу.

Говорячи про задоволеність або незадоволеність життям, ми маємо на увазі благополуччя особистості. Воно, звичайно, включає її соціально-нормативні установки, цілі, цінності, реалізація яких передбачена усією сукупністю об'єктивних і суб'єктивних факторів, глобальну оцінку свого існування на основі власних і загальних уявлень про своє життя і самореалізація у ній з «омріяним» життям.

Життєві цілі напряму пов'язані з життєвими цінностями людини. З однієї сторони, еталонні уявлення про «ідеальне життя» вміщує певну ієрархію цінностей, з іншої доступність цінностей і цілей, виступає фактором задоволеності.

І.О. Зотова і М.І. Бобнева виділили окремі групи, що відрізняються певним відношенням ціннісних орієнтацій, цілей і оцінкою реального життєвого стану. Так, І групу складають особистості, ціннісні орієнтації, цілі яких і рівень домагань не відповідають їх можливостям і здібностям і які не отримують задоволеність. ІІ групу становлять ті, які зіткнулися з конфліктом

цінностей або цілей, змирилися з цим: відбулося зниження рівня ціннісних орієнтацій, за рахунок цього встановилася задоволеність. III групу складають ті, хто, зіткнувшись з конфліктною ситуацією і не зумівши здійснити свої життєві домагання, перебудовують свої ціннісні орієнтації, підводячи їх під сформовану ситуацію і тим самим сприяють посиленню задоволеності (працею, положенням тощо). IV групу складають ті, хто, не зумівши здійснити життєві плани, знаходять задоволення у пасивному ставленні до життя. V групу складають ті, хто, не здійснивши свої життєві плани, розчарувавшись, не хочуть займатися певною діяльністю (і, ймовірно, проблема задоволеності актуалізується час від часу, але перебувають захисні пристосування, які дозволяють продовжувати такий спосіб життя). [5, 37]

Таким чином, задоволеність особистості будується на основі співвідношення систем ціннісних орієнтацій і оцінки досягнень в тих чи інших сферах життєдіяльності, що дає ефект того чи іншого ставлення до цих сфер, до себе як особистості і своїм цінностям, ролям, установкам [5, 39].

Цікавою є думка Адлера. Він зазначав, що задоволеність життям людей залежить від їхніх очікувань стосовно майбутнього, тобто індивід задоволений своїм життям, якщо воно відповідає його сподіванням та вимогам. Адлер виходив з того, що люди, визначаючи за допомогою вигадки свої особисті цілі, тим самим (за допомогою цих цілей) визначають свою поведінку і стиль життя. [3, 72]

Якщо перефразувати, то життєвий стан прямо залежний від життєвих цілей, які кожна людина обирає особисто, враховуючи різні види факторів.

Але як справи з задоволенням протягом життя? – Для людини воно недосяжне ні в моральному (задоволеність своєю поведінкою), ні в прагматичному відношенні (задоволеність своїм станом, що він має намір забезпечити собі, виявляючи здібності і життєву мудрість). Природа зробила страждання стимулом до діяльності людини, неминуче штовхає його завжди на краще, навіть в останні моменти життя задоволення останнім її періодом можна назвати тільки порівняльним (бо ми порівнюємо свою долю і з долею інших, і з самим собою), воно ніколи не буває абсолютним і повним. – Бути в житті (абсолютно) задоволеним – це ознака бездіяльного спокою і припинення всіх мотивів або притуплення відчуттів і пов'язаної з ними діяльності. Але такий стан так само несумісний з інтелектуальним життям людини, як і припинення роботи серця в тваринному організмі, за яким, якщо не з'явиться (через страждання) нове спонукання, неминуче слідує смерть. [6, 476].

Як бачимо, життєві цілі і життєвий стан виступають у якості структуроутворюючих елементів системи життєдіяльності людини, які є діалектичними протилежностями, що не лише заперечують одна одну, в той же час взаємообумовлюють, взаємодоповнюють одна одну, тобто перебувають у взаємозв'язку. Цей зв'язок – не простий – він є суттєвим, внутрішнім у життєдіяльності людини і інших соціальних організаціях. Існуючи незалежно від свідомості й волі не тільки окремої людини, а й людства в цілому, він постає як об'єктивний зв'язок. Він є необхідний, бо від його наявності залежить розвиток життєдіяльності людей, а отже й існування їх як таких, тобто людей. Повторюючись з покоління в покоління, він набув характеру усталеного. Інакше кажучи, він відповідає усім вимогам закономірності [4, 75].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Альтшуллер Г. С., Вёрткин И. М., Как стать еретиком. Жизненная стратегия творческой личности, в Сб.: Как стать еретиком / Сост. Селюцкий А.Б. – Петрозаводск: Карелия, 1991 г.
2. Аргайл Майкл Психология Счастья. – Издание: 2-е, ПИТЕР. – 2003. – 272с.
3. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: Независимая фирма «Класс», 2001. – 336
4. Воловик В. І. Вступ до філософії. Навчальний посібник. – Запоріжжя, 2000.
5. Зотова О.И., Бобнева М.И. Ценностные ориентации и механизмы социальной регуляции поведения //Методологические проблемы социальной психологии. М., 1975
6. Кант Иммануил, Сочинения в 6 томах, 6 том, М.: Мысль, 1966

SUMMARY

The article is devoted correlation between living condition and living goals. This correlation is pattern in formation dissatisfaction of life. The special attention is noted to dissatisfaction of life as social phenomenon in our life.